

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

El lèxic valencià en el diccionari Fabra de 1932

Emili Casanova

Catalan Review, Vol. XVI, number 1-2, (2002), p. 51-70

EL LÈXIC VALENCIÀ EN EL DICCIONARI FABRA DE 1932

EMILI CASANOVA

EL VALENCIÀ EN L'OBRA DE POMPEU FABRA

"Les referències que Fabra va fer al valencià no crec que es puguin qualificar com a importants, com no ha sigut tampoc important la influència que el valencià ha tingut en la normativa fabriana. Quan hi ha propietats valencianes en la normativa del segle XX, sol ser perquè també són pròpies o bé d'uns altres dialectes, o bé de la llengua medieval, o bé de la llengua del segle passat" (Saragossà, 2000, 193). "És un fet que el balear i el valencià han tingut un paper més aviat minso en aquest renovellament i envigoriment si hem de jutjar per les unitats pròpies d'aquests dialectes introduïdes en el DGLC" (IEC, 1992, 81).¹

Esta absència del valencià en l'obra de Fabra, reconeguda pel mateix mestre i per tots els seus estudiosos, ha estat acceptada com a explicable, per l'època de la redacció del diccionari, per tots els lingüistes valencians des del mateix moment de la publicació del *Diccionari General de la Llengua Catalana* de 1932 de Pompeu Fabra.²

1 Aquest article va començar a ser escrit en 1997, i en el seu transcurs ha estat enriquit per les visions d'alguns dels publicats en les actes dels dos simposis celebrats en honor de Fabra, l'any 1998. En especial, en els d'Antoni Ferrando "Fabra i el País Valencià", 121-57, Joan Miralles, "Fabra i les Illes Balears", 59-119, Abelard Saragossà "Les relacions de Fabra amb el País Valencià", pp191-197 i Milla Segarra "Pompeu Fabra i el català de Barcelona", 199-226, dins del *Simposi Pompeu Fabra* de l'IEC, Barcelona, 2000; i Antoni Ferrando, "La presència dels dialectes territorials en l'obra de Pompeu Fabra", en *La Lingüística de Pompeu Fabra*, a cura de Jordi Ginebra i altres, Symposia Philologica, I, Alacant, 2000, 279-340.

També s'ha beneficiat de les idees de Germà Colon sobre el DGLC, tant en el llibre *Germà Colon-Amadeu Soberanas, Panorama de la lexicografia catalana*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1985, com en "El diccionari Fabra i altres diccionaris", en *El Temps*, 30-11-1998, 58-60, Abelard Saragossà, *Criteris de la normativa*, Saó, València, 1997 -i les converses impagables amb ell-, Milla Segarra, *Pompeu Fabra*, Empúries, Barcelona, 1991, Joan Solà, *L'obra de Pompeu Fabra*, Teide, Barcelona, 1997, i VVAA, *Pompeu Fabra*, Nadala, Fundació Jaume I, 1998.

Generalment estic conforme amb les seues idees, però no m'és possible ací contrastar les meues opinions ni matisar o bandejar les seues.

2 Es pot veure esta preocupació per completar el Fabra, en Emili Casanova, "L'aportació valenciana del Diccionari de la Rima de 1956", *Saó*, gener 1998, 22-24 i "Aportacions d'Enric Valor a la lexicografia catalana: el Vocabulari castellut de 1948, d'Enric Valor i Josep Giner", *Actes del Simposi Enric Valor*, Castalla, 1995, Diputació d'Alacant, 1996, 157-80. Ací se'n pot trobar més bibliografia.

El mateix Gaetà Huguet, a l'hora de redactar les Normes de Castelló de 1932, digué a Adolf Pizueta que el posterior Vocabulari serà construït sense dubte a base del de l'Institut però tindrà un bon nombre de mots valencians.

la seua anàlisi descobria la inexistència de bona cosa de vocables i locucions bàsiques i particulars valencianes. I tots, com mostren les Normes de Castelló de 1932 i les adaptacions gramaticals de Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner i Enric Valor, es plantejaren la necessitat de completar-lo: Salvador, Josep Giner³, Sanchis Guarner, Institut d'Estudis Valencians, Ferrer Pastor, Valor, Vicent Sorribes, Vicent Pasqual, Eugeni S. Reig, Emili Casanova i Josep Lacreu, han fet aportacions que a poc a poc han anat constituint un corpus sòlid, una part del qual ha estat ja aprofitat *pel Diccionari de la Llengua Catalana de l'IEC* de 1995⁴. A pesar d'això sempre hi ha hagut discrepàncies entre els estudiosos sobre l'amplària, els criteris d'introducció de particularismes valencians i la seua vehiculació i consideració normativa en el català general.

El meu objectiu ara i ací serà doble:

- a) valorar la presència valenciana en el diccionari.
- b) comprendre els criteris i les raons de Fabra davant de la introducció d'un mot valencià.

PRESENCIA VALENCIANA EN EL DICCIONARI DE 1932

Tenint present les paraules de Germà Colon: "Resulta difícil de judicar objectivament el treball de Fabra: tenim poca informació sobre l'ús real de les paraules admeses o rebutjades. El seu coneixement personal de l'idioma el degué induir a prendre en cada cas una decisió per tal d'establir el catàleg lexical de la llengua comuna. Es va recolzar sobretot en els diccionaris anteriors i no principalment en un aprofitament de textos" (Colon-Soberanas, 1985, 220-1)⁵, he analitzat tots i

³ Josep Giner, en *Obra filològica (1931-1991)*, edició d'Antoni Ferrando, Denes, València, 1998, 341, deia en 1935 que "la gairebé totalitat dels mots del vocabulari de Lamarca hi són al Diccionari del mestre Fabra, el qual és sens dubte el millor diccionari valencià. Si ara volguérem vore quins mots de Lamarca es podrien incloure al Fabra, trobem que, prescindint d'alguns mots valencians del vocabulari Lamarca, com ara *albargina*, *alfabega*, *agrunsar*, *llibrell*, *cresol*, *enguiscar*, *malaltús*, *amerar*, *cerol*, *cordell*, *tàpera* que en el Fabra tenen lleugeres variants/.../ llavors tenim únicament els següents mots de Lamarca encara admissibles al Fabra: *blaiura*, *colombaire*, *empomar*, *entaular* (un camp), *entaulellar*, *esbarar*, *esguir*, *esguitar*, *rogle*, *pallola*, *rull*, *-a*, *saga*, *cap-single*, *fardatxo*, *tella* (cast tejo), *sorregar*.

Caldria donar un consell a la massa parlant valenciana: que no use els diccionaris del segle XIX, sinó únicament el gran diccionari del mestre Fabra, al qual hauria d'anar a parar tot allò que de bo, i encara vivent i literari, contenen els vells diccionaris valencians, després d'un estudi detingut".

⁴ Un estudi sobre les mancances del Fabra i les noves aportacions –i absències– del DIEC, es pot trobar en el meu article "El lèxic valencià del DIEC (1995)", dins del llibre col·lectiu "El valencià hui", *Actes del IV Simposi de Filologia Valenciana*, en homenatge a Joan Veny, València, 2000, en premsa.

cadascun dels vocables del *Diccionari* des de l'òptica valenciana, fent-ne diversos grups:

–paraules populars, cultismes i castellanismes, generals a tot el català.
–vocables desconeguts en valencià, segons l'estat dels meus coneixements i del DCVB.⁶

–valencianismes, és a dir, vocables que viuen només al País Valencià, o especialment ací, encara que també poden viure en altres zones del domini lingüístic, exceptuant-ne el català central.

I he centrat l'estudi en el quart grup, en total, uns 350 mots, contrastant-los amb les dades del DCVB i dels diccionaris de Bellvitges, Labèrnia i Aguiló.

⁵ Aquesta idea contrasta amb la de Ferrando, 2001, 327: "podem observar, contràriament al que s'ha dit sovint, una notable presència del lèxic viu no barceloní, prou superior al de la seua font bàsica, el Diccionari de Pere Labèrnia/.../ Aquesta circumstància s'explica no perquè Fabra tingués un coneixement aprofundit dels diferents dialectes catalans, sinó perquè va recórrer a fonts lexicogràfiques i històriques de gran valor dialectològic. Entre aquelles mereix un lloc preferent el Diccionari Aguiló, les dades del qual Fabra va contrastar amb les seues notes de lectura de textos literaris i no literaris medievals i contemporanis".

⁶ Com a contraposició a la poca acceptació de valencianismes sense documentació medieval, vejam una mostra de mots dialectals –molts d'ells, propis del català central i pirinenc, registrats en la *Decadència*–, que hi introduceix. Si ho coneix, defineix molts mots amb geosinònims, com *selló* 'cantir'. Vejam-ne una mostra:

arraulir	gebre	recuit 'mató'
atuell	gessamí 'llessamí'	regalimar
bagot	grufar	repapiejar 'fer catúfols'
barrisc	guardapits	ribot
batzac	guspira 'espurna'	rotllana 'cèrcol/ rodona'
bè	hora 'd'hora'	saberut
becaina	jai	sangtraït 'equimosi'
calamarsa	llagasta 'paparra'	sina 'pitrrera'
canca, fer	llaminer	sindria
capsengany 'capsigrany'	lloure, a	talòs
cercadits	magall	tanoca 'babau'
cofoi 'satisfet i envanit a l'hora'	maó	taral·livot'
conco	màstec/mastegot 'colp'	tassó 'got'
daler	micaco	tatx
desenfonyar	mongeta	templa
doina, en	musclo	tifa
eixelebrat	pagès	toix
eixerit	pair 'digerir'	totxo 'maó'
embà	paleta 'obrer'	ullal
empudeir 'empudegar'	paparra	userda 'alfals'
engalipar	pastanaga	veire 'got'
ensobecar-se	patac 'batzac'	xacra
entabamar	patata	xai
esberlar	patoll	xemeneia
ganyota	pegallós 'apegalós'	xufla
gatzoneta, a la	quitxalla 'xicalla'	
	rebotegar 'rondinar'	

Presència contrastada amb el DCVB:⁷ Els he classificat en cinc grups

a) Valencianismes que es documenten a l'Edat Mitjana i viuen en altres zones del català no central:

<i>Açaçar</i>	<i>Después-Demà</i>	<i>Pedrenyera</i>
<i>Acorar</i>	<i>Dula</i>	<i>Pigota</i> 'verola'
<i>Afonar</i>	<i>Eixir</i>	<i>Pinar</i>
<i>Agranar</i>	<i>Embarzerar</i>	<i>Pita</i>
<i>Ahuc</i>	<i>Ensalada</i> 'amanida'	<i>Poal</i> 'Galleda'
<i>Ahucar</i>	<i>Entropessar</i> 'ensope-	<i>Prompte</i>
<i>Aidar</i>	<i>gar</i>	<i>Rabosa</i> 'guineu'
<i>Albada</i>	<i>Escodrinyar</i>	<i>Ramàs</i>
<i>Albelló</i>	<i>Espenta</i> 'empenta'	<i>Rambla</i>
<i>Alberge</i>	<i>Esportí</i> 'Cofí'	<i>Rascar</i>
<i>Albíxeres</i>	<i>Folgar</i>	<i>Roi</i>
<i>Amprar</i>	<i>Fumeral</i>	<i>Ros</i> 'rou, rosada'
<i>Antuixà</i>	<i>Furó</i> 'fura'	<i>Safa</i> 'Gibrella'
<i>Anyell</i>	<i>Furtar</i>	<i>Sarna</i>
<i>Aplegar</i> 'arribar'	<i>Gaiato</i>	<i>Sutja</i>
<i>Arena</i>	<i>Galló</i> 'grill d'una	<i>Taleca</i>
<i>Assot</i>	<i>fruita</i>	<i>Timó</i> 'Farigola'
<i>Atabuixar</i>	<i>Gitar-se</i> 'Ajeure's'	<i>Torcamans</i>
<i>Atansar</i>	<i>Granera</i>	<i>Torcar</i>
<i>Atzucac</i>	<i>Jò nec</i>	<i>Tòs</i>
<i>Aürt</i>	<i>Juí</i> 'judici'	<i>Tossal</i>
<i>Birbar</i>	<i>Lladriola</i>	<i>Tramús</i> 'llobí'
<i>Bròfec</i>	<i>Llaurador</i> 'pagès'	<i>Trauïllar</i>
<i>Brossat</i>	<i>Llavar</i> 'rentar'	<i>Tronxo</i> 'caluix'
<i>Calabruixó</i>	<i>Llèpol</i>	<i>Ullada</i> 'cop d'ull'
<i>Calfar</i>	<i>Llepolia</i>	<i>Verdanc</i> 'renou'
<i>Cantal</i>	<i>Lligacama</i>	<i>Verderol</i>
<i>Cànter</i>	<i>Lligó</i>	<i>Veres, de</i>
<i>Capçana</i>	<i>Llom</i>	<i>Vesprada</i> 'Vespre'
<i>Capoll</i>	<i>Lluquet</i>	<i>En alguns indret</i>
<i>Carassa</i>	<i>Madeixa</i>	<i>'tarda'</i>
<i>Carrasca</i>	<i>Mallada</i>	<i>Vidriola</i> 'Guardiola'
<i>Cordell</i>	<i>Melic</i>	<i>Volta</i> 'Vegada'
<i>Corder</i> 'anyell'	<i>Mos</i>	<i>Xafar</i> 'Esclafar'
<i>Dacsa</i>	<i>Mossa</i> 'osca'	<i>Xoriguer</i>

⁷ He fet un acarament si...temàtic amb les dades del DCVB, que ací no puc reproduir completament per falta d'espai. Amb una + indique si el mot es documenta a València.

b) Valencianismes, presents també en altres territoris, generalment mallorquins i occidentals:

Afartar (Mall, +)
Agarrar (Penedés, Solsona, Tort, +)
Asprella (Solsona, +)
Balafiar (Empordà, +)
Batxiller (2ª Acc: Lleida, +, Tort, Cinca)
Bruixó (Ribagor, Tremp, +; +Or)
Capterrera (Urgell, +)
Catxamona (Tort, Occ, Moreira, +)
Catxap (Pallars, Urgell, Tarr, +, Martinez)
Cercadits (+, Bal)
Codís (Fraga, Massalcoreig)
Cullerot 'Cap Gros' (Fraga, Tort, +)
Destralejat 'remugar' (Galmés, bal, +)
Doctorejar (oc, bal, Tort)
Esburbat 'Eixelebrat' (Mall, Aguiló)
Escotiflat (Escrig, Mall, +)
Estalzim 'Sutge' (Cat Occid, Tarr; +)
Gairó, al (Puigcerdà, +, Tort)
Garlopa 'Gros Ribot' (1774, Dicc Aguiló; Ruyra; Mall, Andorra, Urgell)
Garrut (Urgell, +, Tarr, Mall)
Granissó Calamarsó (Mall)
Guerxo/Guerx 'estràbic' (Barc, Tarrg, Tort, Bal)
Jàssera (Igualada, Mall, Men, Cadaqués)
Jupeti 'armilla de pagès' (Tort, +, Eiv)
Llimó 'llimona' (Àlguer, Eiv)
Malmirros (Tort, +, Urgell; Moreira; Men)
Marranxó (Ripoll, Urgell, +)
Matafaluga (Olot, Ampordà, Tarr; Tort)
Oratge 'temps' (Urgell, Balaguer, Tarr, +)
Patxet 'dit dels catalans occidentals' (Barcel, +; Tort)
Ploramiques (Torra Dicc; Or)
Rampell (Empordà, Garrtoxa, Vic; Oller)
Rent 'lleuat' (Urgell, Fraga, Tarra, + Pou; Valls, Montblanc)
Resquitar 'rescatat' (Verdaguer)
Retirança 'semblança' (Pous Empordà)
Safanòria 'pastanaga' (Gir, Urgell, Tarra, Tort (+, Guinot)
Sarpat (Tarrag, Occ, +)
Saurí (Tort, +, Eiv; Foix)
Sem 'pansit' (Tarrag, Tort, +; Oller)
Senderi, fam. 'Judici' (Mestres; Pons Auca)
Siboc 'enganyapastors' (Casellas; Garrotxa, Calasseit)

Solana (Mall, +; Canigó)
Timonet (Urgell, Ebre, +)
Titot 'gall dindi' (Tort, +; Morales, Moreira)
Tomata, *Tomàtec*, *Tomàtic*, *Tomàtiga*, f. (Vic Cat)
Tossoló 'colp' (Tamarit, Fraga, Mgadea)
Vencill (Reus, Conflent; Empordà)
Ventalla 'batent de finestra' (+, Oller, Salvador)
Voliana (Conflent, Urgellet, Balaguer). (*La variant + és Voliana*).
Xicalla (Sagarra)
Xixina 'carn' (Mall, Vict Cat)
Xicarró 'noi xic' (Vilanova)

c) Valencianismes que viuen també a Tortosa o al Baix Aragó:

Agrunsar (Guinot; Tort, +)
Apanyar (Tort, Fraga, +)
Ataquinat 'ataconat' (Tort, +; Moreira)
Ataüllar (Tort, +, Sagarra Comte)
Barandat (Gandesa, Calasseit)
Bresquilla (Calasseit, Tort; Serres Poes)
Calbot (Tort, +, Morales)
Carantoines (Tort, +)
Clòtxina (tort, +) (mal definit en Fabra)
Pimpoll 'pi petit' (Tort)
Quinzet 'ral' (Tort, +, Moreira)
Saragüells (Tort, +)
Xirinxina, a la 'a coll i bé' (Tort, +)

d) Valencianismes documentats només en autors medievals, com

Algeps (Cost Tort, Spill, +)
Alifac (Dieç Menesc, Somni J Joan; +)
Brell 'trampa per a caçar ocells' (Spill, +)

e) Mots només documentats a València: Com he pogut observar en el contrast amb el DCVB, la majoria dels valencianismes presents al DGLC o es documenten a l'Edat Mitjana, o són vius en altres zones del domini lingüístic, o són usats per autors de la seua època. Només en documentem deu sense cap altra marca:

Alçar 'guardar' (Accepció+)
Alfarrassar (+)
Atifells, en pl
Bacora (+; *Cañís*; *Boscà*)
Bonegar 'reptar' (+) '
Debades 'de franc' (+Ros, Rom)
Desbudellar 'esbudellar' (+)
Marený 'maresme' (+)
Nitols 'entranyes'(+, *Galiana*; com a 'glàndules paròtides', en *Labèrnia*)
Vult 'rostre' (NR en DCVB, *ací Bult*).

Absència de lexemes bàsics valencians

a) *Variants formals*: Fabra, en un moment de normalització i d'enfrontar-se a variants fonètiques i a costums gràfics deturpats, considerava que no s'havia d'acceptar més que una variant formal en la llengua comuna, generalment la pròpia del català oriental. L'IEC accepta aquest principi, però amb dos salvetats: també s'han d'acceptar les variants històriques arrelades en el temps i en l'espai, i donar prioritat a la més etimològica i documentada, "tret del cas en què aquesta no coincidixi amb la forma del català central" (IEC, 1992, 83). La idea de Fabra el fa eliminar totes les variants formals valencianes, generalment, les més antigues i etimològiques. Per exemple, accepta:

Bombolla, registrada a l'Empordà, i bandeja *bambolla*, usada des de Llull (Spill, Cauliach) i viva a les Balears i València; *borradura*, viva a Tarr i Men, i no *gorradura*, coneguda a València i Mallorca; *rècula*, usada per Verdaguer i viva a Girona i Barc; i no *rècua*, usada per Jaume I.

Possiblement, esta és la causa que no introduísca el valencianisme *esvarar* 'relliscar', documentat en O. Pou, i arreplegat pel Dicc Aguiló: coneixia la variant *esbarrar-se*, de Vic, Tarrag, usada per Verdaguer i Costa. O que elimine tantes variants formals clàssiques com *llibrell*, *cresol*,...

Per altra banda, s'ha de remarcar que este principi no el compleix en diverses ocasions, i arreplega diferents variants formals, i fins tot, defineix la valenciana amb el geosinònim del català general, com per exemple: *cànter* 'càntir'; *cordell* 'cordill'; *calfar* 'escalfar'; *sutja* 'sutge'; *palissa* 'pallissa' (Tort, +) 'palissa 2' -el DIEC, arreplegant un sentir popular ha eliminat, erradament, *palissa* en la seua edició-. I fins i tot posa variants pròximes com *granissó* i *granissol* 'calamarsó'. Generalment accepta les formes verbals en es- (*estripar*, *esllomar*), en lloc de

les començades en *des-* (*desllomar*), pròpies del valencià general, però hi entra *desbudellar*.

La fonètica oriental amb les neutralitzacions d'àtones és una mala guia per a Fabra, i per això el diccionari està ple de formes no etimològiques, una part d'elles, corregides en posteriors edicions: *futesa*, *recó*, *sulsir*, *vinsa*.

De vegades hi trobem variants formals inexistents com *cuquelló* en lloc de *cuquello*, o *redós* mal accentuat per *redòs*. De vegades usa les dos VF com a lema en la mateixa entrada: *ajeure* o *ajaure*.

Entre altres, manquen variants valencianes com: *alfabega*, *amerar*, *barbellera*, *baina*, *bigot*, *borrelló*, *castic*, *ciprer*, *cresol*, *deler*, *endenyar*, *desduir-se*, *encisam*, *flamerada*, *granullada*, *hui*, *joguet*, *junc*, *menejar*, *murta*, *pastenaga*, *pantaix*, *polp*, *solsida*, *sorolla*, *tàpera*, *visc*, *xàrcia*, *ximenera*, *soriguer*, *xufa*.

b) *Accepcions*: Cada lexema pot tenir més d'un significat. Doncs bé, observem en el DGLC que en la majoria de casos que existeixen sentits específics valencians, no els introdueix. Per exemple:

Alçar 'aixecar-se del llit', però no l'acc. 'guardar'

Botija 'vas'(or, occ), però no + 'botijó o càntir', o la locució +: *fer botiges*.

Caduf (1316, Mall, Tirant; +, Lleida), no entra 'canonada', que viu a Val i Lei.

Cerro, no es registra com a 'muntanya aspra', segurament perquè és aragonés.

Fadri 'solter' (gral, Procés Olives) és introduït, però no el sentit de 'criat', del Tirant.

Garrofera, no es registra el sentit de 'garrofer', sí el de Mallorca i València, arplegat pel *Dic Pou* de 'lloc on es guarden les garrofes' (Pou, +).

Guilopo 'beneïtot (Pineda), però no 'entremaliat'(+, Tort)

Llanda, no els sentits de 'llauna' (Passi Cobles) ni rostidora (Calasseit, +) o 'cosa molesta' (+, Mall)

Prunyó 'aranyó' (Mall +, Corbatxo), però no 'penelló', propi de Gandesa, Tort, +.

Regall 'regueró, córrec (Gandesa), però no 'regalim' (+).

Samuga 'corda gruixudeta, gral d'espart'. Ací Fabra només porta un sentit de Tort i +, tret a partir del *Dicc Aguiló*, però no la resta de sentits del Pallars o Tremp.

Sulsir 'socarrar', però no 'desfer-se la terra' (Gandesa, Ebre, +; registrada en l'*Spill* i Labernia).

Taboll 'grollerot' (Albert Quesits, Lacavalleria), però no 'mig madur' (+, Martí Gadea)

Tafurejar 'freqüentar les cases de joc', però no 'xafardejar, registrada en el DCVB.

Tararot 'persona esvalotada, turbulent', segons Labèrnia; però no 'beneïtor' (+, Tort, de Moreira).

A estes mancances, podríem afegir-ne d'altres absències de sentits en les paraules següents: *animeta*, *antera*, *apegar*, *assentar*, *assut*, *atapeït*, *atrotinat*, *bac*, *badall*, *becada*, *bigot*, *bocinada* 'colp' (s. XV), *boixar*, *bolet*, *borrego*, *botó*, *bullit*, *cacau*, *canaló*, *caparra*, *clau*, *coentor*, *conjuninar*, *correguda*, *cresol*, *destralejar*, *doctorejar*, *eixancar*, *emboçar*, *empomar*, *esduir*, *espaïar*, *espernegar*, *fetiller*, *fugina*, *gallet*, *gojar*, *governar*, *llapassa*, *llima*, *llimera*, *madriguera*, *madrina*, *maganya*, *monyeca* (millor *monyica*), *mormolar*, *novençà*, *obrer*, *ouera*, *paella*, *palafanga*, *paloma*, *pallola*, *parrús*, *parva*, *pebrera*, *pitxer*, *quera*, *revolta*, *roder*, *roig*, *roll*, *romiatge*, *safarejar*, *samaruga*, *som*, *vinça*, *voler*, *xanca*, *xulla*.

c) *Lexemes*: Són més de 2000 els lexemes valencians absents del DGLC sense cap motivació, d'acord amb els criteris de Fabra i de l'IEC. En posaré com a exemple un bon grapat de mots, una part d'ells acceptats ara pel DIEC: *boçar*, *borumballa*, *butoni*, *capsot*, *colombaire*, *creilla*, *desficaci*, *despitralat*, *destall*, *enforfoguir*, *esguellar*, *espentolar*, *esperesar-se*, *fiçó*, *fumaguera*, *hedra*, *òbila*, *péntol*, *poregós*, *puntacorrent*, *reballar*, *recialla*, *romer*, *solsida*, *tendur*, *trellat*, *xe*; d'altres, que esperen la seua entrada, com *cascarra*, *catxotxes*, *curro*, *edro*, *encanar*, *entremetent*, *estrici*, *foia*, *furguet*, *jama*, *judia*, *llevantança*, *malfatà*, *rabinada*, *regallar*, *rostària*, *sangolejar*, *xara*.

I la veritat, és que a més de les fonts que després estudiarem, tenia al seu abast diccionaris com el de Carles Ros, Lluís Lamarca, Escrig-Llombart, Martí Gadea i el pare Fullana, amic seu. Per exemple d'aquest, falten mots habituals com:

<i>bacada</i>	<i>enrònia</i>	<i>relaix</i>
<i>bracillada</i>	<i>escaldapoll</i>	<i>retestinar</i>
<i>capitombar</i>	<i>estiquirot</i>	<i>saforejar</i>
<i>clim</i>	<i>estopenc</i>	<i>saltamarti</i>
<i>costralejar</i>	<i>farser</i>	<i>taibola</i>
<i>desverdegar</i>	<i>garguller</i>	<i>tiri valdiri</i>
<i>eixancamallar-se</i>	<i>guilindrana</i>	<i>tresullat</i>
<i>emponar-se</i>	<i>malfargat</i>	<i>xetxines,fer</i>
<i>engalifar</i>	<i>mineta</i>	
<i>enllepissar-se</i>	<i>panderola</i>	

d) *Locucions*: Deixarem de banda ací les locucions valencianes absents, perquè realment el camp locucional de tot el domini no és registrat en el diccionari. Però si està *saber greu*, hauria d'estar *saber mal*; i si està *a balquena*, hauria d'estar d'altres com *a bondó*. O per exemple: *al bè, d'arrapa-i-fuig, no parar en torreta, fer el soca, triar-se (la llet), ulls triats, tenir cara de vaqueta*.

FONTS EMPRADES EN EL DGLC

Com assenyala el pròleg del DGLC, Fabra, director de les Oficines lexicogràfiques, va usar, entre altres, el *Diccionari Aguiló*. I també d'altres diccionaris catalans com el del valencià catalanitzat *Pere Labèrnia*, el més important del moment, i segurament el *Bellvitges*.⁸ Però per raons d'espai només presentem ací una mostra dels mots valencians (lletres a i b) presents en el *Diccionari Aguiló*, per a intentar esbrinar el seu paper en el DGLC i en els valencianismes introduïts. Perquè es veja clarament l'aprofitament del diccionari, marcaré amb un - com a capçalera de l'entrada els vocables que segurament Fabra ha introduït en el seu Diccionari per influència del *Diccionari Aguiló*, no afegiré cap marca en els vocables valencians que Fabra va bandejar, i marcaré amb una + els mots que Aguiló arreu plega i asseynala com a valencians:

Ababols	-Abegot+
Abadejo+, Tremp	Abixar (XVI, +)
-Abaltir (Camp Tarrag), esbaltir	Ablaurar+
(Mall), aboltir (Llei)	-Abonegar+
Abatollar (Arenys d'Aragó)	-Abrinar-se (Mall)
Abeceroles	-Acaçar (XV, +, Tortosa)

⁸ També he fet una anàlisi exhaustiva dels diccionaris de Belvitges, Labèrnia i Aguiló, que tampoc no puc reproduir ací. Del Bevitges, destacaré que una bona part dels mots valencians que bandeja Fabra, o estan marcats com *ant.* (*alendar, aliacrà, blavura, ausades*), són variants formals, com *cresol, llibrell*, o semblen castellanismes, com *abadejo o robo*.

De Labèrnia faré notar com és de destacable que Fabra introdueix en el seu Diccionari tots els mots marcats com a *territ.* per Labèrnia: "Ni menos he prescindit dels termes territorials, la diversitat dels quals pera expressar una mateixa idea me ha ocupat moltíssimes horas, y espero que aquest treball no deixarà de sèr de alguna utilitat" (*Labèrnia, Diccionari*, pròleg), valencians o d'altres zones: *barandat, carroll, congesta, garganxó, quinet, ren, roll, timó*, excepte mots que Fabra degué pendre com a castellanismes com *bellota i romer*; variants formals com *boliana* i casos que no sé explicar com *sinada*. En canvi, els mots marcats amb *ant.* no sol copiar-los si no els coneix com a vius. Per això bandeja formes com *blavura, albacora, alcavor, ausades, llanda* (en el sentit valencià), *llibrell*.

De l'Aguiló diré que presenta una gran riquesa de materials dialectals que Fabra no va voler aprofitar: ni els de València, ni els de les Balears.

- Acarxotar +
 Aclapuçat
 -Aclofar-se (Vic)
 -Acorar (V. Amengual; Bada-
 lona)
 -Açot/assot+
 -Acotxar-se (Llei)
 Acurtar (s.XV)
 -Açut+, (Al, Elx)
 Ad (J. Esteve)
 -Adondar (Mall)
 Afaenat+
 -Afegitó (Mallorca)
 Aflixar 'afluxar' (Mall, Eixi-
 menis)
 -Afonar (Tirant, Lleida)
 Aforragaytes+ (perdido)
 Aforrar (Aragó) 'estalviar'
 -Agarrrar
 -Agranar (J. Esteve, Tort, Mall,
 Lleid)
 -Agrunsar
 Aguaytar (J. Esteve, +)
 Ahina, substantiu per eyna; més
 ahines+
 -Ahucar, ucar, aucar
 -Ahucs
 Ahurtar (Mall, +)
 -Ahurt, ar
 -Ajogassat
 Ajonetes (+), mamballetes (Mall),
 ball manetes (Cat)
 Ajugassat, V ajogassat
 -Albada (Lleida) 'serenata a jo-
 ves'
 Albarís+
 Albarzeral (Aitona)
 -Alberge (J. Coroleu)
 -Albergínia (Esteve, Elegan)
 -Albíxeres
 -Albufera
 Alçar z. 'guardar, estotjar'+
 Alçurar-se (Mall)
 Alems, fer ets (Mall)
- Alendar (Tirant)
 -Alfàbrega (alfàbega, au-)
 Alfaçar 'camp d'alfals'+
 -Alfarrassar+
 Alfondar-se 'esfondrar'+
 Alfons 'peix'+
 Alforrar, Cron Jaume I
 -Algeps 'guix' (Tort)
 Algepsó+
 -Algutzir(alguatzir, algotzir)
 Aliacrà 'icerícia'+
 -Alifachs (s.XV) 'alifafes'
 -Allada (J. Esteve, O. Pou)
 Almanco 'almenys (s.XV)
 Almers. V esmers+
 Almocígol (Ontinyent)+
 Almorzar (Roig)
 -Almosta
 Alturó+(Xàtiva), v. Turó
 Allauradorat+
 Allina (Eivissa)
 Allivi (s.XVII)+
 -Amanollar (Urgell)
 Amaytinar 'robar'+
 Amelar-se 'relamerse'+
 Amerar (amarar)
 Amitjanar z 'arreglar les mitges'+
 -Amprar. V emprar
 Amurgonar (Mall)
 Ancarnella 'alcachofa'+(Elx)
 Andadura (s. XVI) 'anar a pas'+
 -Andana+
 -Andola z. Per eixes andoles+
 -Anyell (corder, xai, bé)
 Aplomar 'aplastar'+
 Aponar 'ajupir'+
 Aporroxxar (s. XVI)+
 -Àrena+(Mall)
 -Arganell (Cron Muntaner)
 Arguella 'escarransit'+
 Armeles 'ametes'+
 -Armilla, sinònim, guardapits
 (Mall), jupetí o xupetí
 (Lleida)

- Arrailar 'arraigar'
 -Arrancar, J. esteve V. Arrencar
 -Arrap 'arrapada'+
   -Arrapar
 -Arrapis, anar 'de grapes'
   (Tortosa)
 Arrasar-se 'afaitar-se'
 Arreglador de professons+
 -Arregussar (Mall)
 Arruelo, 1585 'vestit'+
 -Arrupir (arropirse)
 Artícol (s. XV)+
 Asbardó (Tort)
 Assarp (Elx)
 Assentarse 'asseure's' (Ardits, V)
 -Assot, general
 Atabaler'tambor'(s. XVII)+
 -Atabuix (Mall)
 -Atalussar
   Atall (s. XV, Eivissa, +)
 -Atançar
 -Ataquinat (Alcoi) 'apretado'+
 -Aterrossar 'grumullar'+, gelat
   aterrossat 'granissat'
 -Atifells 'enseres'+
 -Atlot (Mall)
 Atovar (Curial)
 Atroncar-se+
 Atrontillat 'atolondrado'+
 -Atrotinat 'espatllat' En les per-
   sones 'grosser'
 Atxerovit (Mall)
 -Atzucach (Roig,+)
 Augua 'aigua'+
 Ausades (Boades, Roig) "viu a
   +"
 Avear 'avesar'
 Aviat 'dispost'+
 -Avuy (vuy, huy)
 -Axancar les cames
 -Axancarrarse
 -Axeta 'grifo'
 Ayo (s. XV)
 -Babal-là, a la
 Babaroyes (Mall)
 -Babau (Menorca)
 Bac 2. Baque'
 Bacada 'baque'
 -Bacora (figa-) 'figaflor'+
 bacoreta +
 -Badina
 -Badocar. Badocar-se 'obrir-se la
   fruita'+
 -Badoch3. 'magrana badada'+,
   Tort)
 -Badomies
 Bahina, ant 'behina'(Tirant)
 -Bajanada (Galiana)+
 -Bajoca (Eiximenis, Mall, Tar-
   rag,+)
 Balàusties 'planta' (Eiximenis)+
 -Baldelló+, Tarrag
 Baldraga (menjar de -)'comer de
   gorra'+
 Balou
 Balquena, a (Mallorca)
 Bàlsem(bàlsam)
 -Bamba (Alac); pasta bamba
   (Mall)
 Bambau+
 Bamber (bambero 'qui ven ensai-
   mades, coques'+
 -Bàmbol (Mall)
 Bambolejar
 Bambolla (Llull, Mall) 'bombo-
   lla'
 Bansenes (Ciutadella) 'cuidado'
 Banyut (llinatge, XV)+
 Baquinada 'bach2'+
 -Barandat (+, Tort)
 Barrac "lo que.t vol este bar-
   rac"+
 Barumballes 'erncenalls'+
 -Basca: Cron, Tirant
 Baso? (Tort) 'arna'
 Bassiol (Vinaròs) 'ferrada'+
 Batafalua, V. Matafalua
 -Batech 'latido'; esbatech +

- Batzola
- Bauxa 'diversió' (Mall)
- Bavosall (Camprodon,+)
- Beabà
- Becada (3rsiesta, ocell) (Al Fa-
bra 1932, no 'becaina')
- Belleu (Perpinyà)'potser'
- Bellotera (Èiv)
- Bescoll /bas-/ 'batcoll
- Bescuyt +
- Bescuytada +
- Besoludi (s. xv)'herba' +
- Betzeſ, a (Mall)
- Betzo (Mall, Tort, +) 'necio'
- Birbar (Lleida, Tort)
- Bissal 'peix semblant a la llampu-
ga' +
- Blancal (xvi, +) 'espècie blat'
- Blaüra 'blau' +
- Blavura (Cost Tort)
- Bledà 'ufano' (Llorente, +)
- Boalar (xvi)+
- Boç. V. bos
- Boçar 'vomitar' +
- Bocinalla 'trocitos'
- Bòfega (Mall)
- Bolm 'calcina de curtidor' +
- Bollit (Mall, +)
- Bolo 'seta' (Onda)+
- Bonicaria 'hermosura' +
- Boqueta (a-) de nit+
- Borinot (bu-) 'zàngana (mot
usual a + per a motejar algú
d'impertinent')+
- Borradura
- Borrego
- Borró. 2 'carn, pell de gallina' +
- Borrumballes (Onda)+
- Bossut 'de punta afilada' +
- Botija/botilla (s. xvi)
- Botinfiat+
- Botxaca, V. butxaca +
- Bragasses (Tort,+) 'calçasses'
- Brancalet (Xàtiva)+ 'llindar de la
porta del frontís de casa'
- Bresquilla (Tort) 'semblant al
préssec però més petit'
- Brevi 'bosseta, petit escapulari
on se posa un breu' +)
- Brevinet+
- Broix (Mall)
- Broma 2. 'bromera' +
- Bromar 'dar broma' +
- Bromerol 'borinot (Alacant)+
- Brossat (Mall, Llei, Tort)
- Brost +
- Bruc 2. 'substància pringue'; sen-
se suc no bruc,+
- Brullo ; v. Brull 2' +
- Bruxó (Muntanya+)
- Bufar pelet (s. xvi)+ 'fer cabellet'
- Bult + (s'hi troba vult)
- Bunegar (Alcoi)+
- Bunegó 'reprensió'
- Buscarró 'marbre' +

Hi observem en aquesta mostra:

a) Paraules exclusivament documentades en valencià, per Aguiló:
abegot, açut, arrap, bacora, bajanada, borinot.

b) Paraules valencianes documentades també en altres territoris
occidentals: *acaçar, afonar, agranar, albada, bajoca, barandat, birbar,*
bresquilla.

c) Paraules valencianes generals desaprovades: *ablaurar, acurtar,*
albarís, aliacrà, aponar, arguelltat, atovar, ausades, bac, bassiol, blaüra,
bledà, boqueta, a- de nit, borrumballes, buscarró.

Si combinem el buidatge del DCVB i dels tres diccionaris consultats, comprovem que els valencianismes exclusius del Diccionari de 1932, sense el suport dels altres trets (medieval, documentat en altres zones o autors), que Fabra va poar de l'Aguiló són: *alfarrassar*, *ataquinar*, *atifells* (també a l'Aguiló, *gatifell* i *tifell*, aquest al segle XV), *bacora*, *bonegar* (al text d'Aguiló, *bunegar*), *debades*, *mareny*, *nítols* (al text, *nyítols*) i *vult*. S'hi podria afegir *desbudellar*, que apareix com a *esbudellar*.⁹ És a dir, tots els valencianismes exclusius del Fabra són presents al Diccionari Aguiló.

Aquest ús de l'Aguiló, esmentat pel mateix Fabra, com es pot comprendre, no degué ser total ni va comportar el seguiment sistemàtic d'uns criteris, car, ¿per què arreplega estos valencianismes i no altres com *flixar* (al Tirant), *governar* 'alimentar' (en Villena, Vita), *llima* 'fruit' (s. XV), *romer* (en Esteve), per exemple? ¿O per què no introdueix mots valencians documentats en autors com Galiana (com *péntol* i *taina*), quan hi recull mots com *enganyapastors*, del mateix autor?, o ¿per què no poa paraules registrades en autors del Gai Saber o en Llorente, com *bledà* i *revolica*?

El que sí que es pot afirmar amb seguretat és que Fabra disposava en el *Diccionari Aguiló*, d'una font molt important de mots documentats en autors o en zones de València, que si haguera tingut intenció d'introduir el lèxic valencià més general en el seu Diccionari li haguera facilitat el seu objectiu. Per exemple, mots insubstituïbles com *ausades*, *bac*, *enforfoguir*, *engaldir*, *estall*, *esvarar*, *fardaix/fardatxo*, *fes*, *malfatà*, *monyicot*, presents en l'Aguiló, i altres que ara el DIEC ha fet seus, podria haver-los introduït.

⁹ Molts dels mots incorporats podrien haver-se recolzat en l'opinió d'alguns valencians com Mustieles, ja que segons Giner i Ferrando, 2001, p.125, Mustieles proposà a Fabra la incorporació de mots de rica tradició literària o popular al País Valencià, però poc o molt caducs en part del dialecte oriental, com *calçigar* 'trepitjar', *esduir-se* 'esuar' etc'. Giner, en "Una observació sobre el Fabra", text transmès en 1956 a Coromines (Arxiu Pere Coromines, dins del llibre, en preparació *L'aportació de Josep Giner a l'obra de Joan Coromines*), diu: "Una suposada idea que es tingués que el Fabra no tingués en compte fets valencians que algú pogués creure atesos ara, crec que seria errònia.

He arribat a la conclusió que el *Dicc. Ort.* i el *Dicc. General*, especialment el primer (i també el segon en algunes definicions) varen ser atentament revisats o informats en certs punts per algun valencià o valencians solvents (i precisament de la ciutat de València) resident a Barcelona. Tractant de pensar qui podria ésser, he arribat a la conclusió si seria l'escriptor valencià Jacint Mª Mustieles. La història de Mustieles em sembla la més pròpia per a haver donat la seua preciosa i beneficiosa col·laboració valenciana a l'Institut. Mustieles fou un dels primers defensors i propagadors de els Normes a València". Això explicaria segons Giner, que no és cap error de Fabra canviar *sofisma* de la 1ª edició del *Dicc. Ort.* per *sofisme*. Com diu a Coromines ell creu que grafies com *recó per racó* o *vina per vine*, o *reya per vere* intentarien ser canviades pels col·laboradors valencians, però no tenien prou autoritat ni seguretat.

RAONS DE FABRA PER A NO TENIR PRESENT EL VALENCIÀ
EN LA SEUA OBRA

Analitzat contrastivament tot el DGLC, crec que objectivament es pot afirmar que Fabra no pretenia augmentar o enriquir el seu Diccionari amb mots particulars valencians. Repetisc: observe's que el mestre tenia al seu abast dictionaris com l'Aguiló, el Labèrnia i el Bellvitges, dels generals; i un grapat de dictionaris valencians, entre altres el del seu amic i col·laborador Fullana i el de Garcia Girona, tots amb bona cosa de valencianismes, o almenys de mots rars en el parlar de Fabra, una bona parts d'ells ben antics. Malgrat això només en va incorporar una mínima part. I és que, portat per uns raonaments molt clars i prudents, vista la realitat lingüística i sociolingüística del moment, no tingué com a objectiu enriquir el diccionari amb mots valencians sinó fer un diccionari especialment apte per als catalans del Principat, enriquit per formes medievals vives en altres dialectes per a suplir les mancances i descastellanitzar el seu vocabulari. I és que ell coneixia i sabia que l'èxit de la seua tasca havia de partir d'uns principis sòlids:

a) Necessitat de solucionar el desori i desorientació dels usuaris de la llengua, amb un model ortogràfic unitari i clar basat en els clàssics; eliminar tant com siga possible la separació entre llengua parlada i escrita, entre llengua tradicional i llengua viva, tot proposant un model morfològic, sintàctic i lèxic acostat a la gent, perquè esta s'identifique i el seguisca; acabar amb els castellanismes estridents. Aquest programa s'havia de dedicar especialment a la gent de Catalunya, primera etapa del redreçament del català, i zona amb més possibilitats d'èxit. I dins de Catalunya, potenciant les formes del català central, precisament el més evolucionat i separat dels clàssics dels dialectes catalans, per tant amb un lèxic prou diferenciats d'altres territoris catalans com el valencià.¹⁰

b) Respectar l'autonomia dels altres territoris, especialment dels que per raons històriques presenten un estat de llengua col·loquial

10. Segarra, 2000, 220-21, a més d'esmentar que per a Fabra els dialectalismes només eren cosa de balears i valencians, als quals es permetia d'usar aquelles solucions coincidents amb el català antic o que tenien tradició literària, afirma que "tant en el DGLC com en el Diccionari Ortogràfic s'han tingut en compte, en l'essencial (lèxic bàsic) els dos grans dialectes del català, per bé que el català central hi queda més ben parat pel que fa al nombre d'ítems i per la consideració que aquests hi reben (sempre són les veus primàries, a diferència de les occidentals que són les secundàries)/ .../. Una cosa que m'ha sorprès ha estat que no hi ha diferències significatives entre els dos diccionaris estudiats, i això que segons la brama, el Diccionari ortogràfic admetia molt menys variació".

amb moltes diferències, com són els valencians, als quals només volia aconsellar sobre la manera de fer la depuració lingüística i posar-los al seu abast el model seguit al nord perquè l'imitaren lliurement. Ell, de la mateixa manera que no volia ficar-se en casa dels valencians, no volia ni enriquir ni augmentar el seu diccionari amb mots valencians sense l'aprovació d'estos, siga per l'ús dels escriptors valencians, siga per l'acord dels seus lexicògrafs. Per això, ens diu que depurem i redrecem la llengua sense por que no ens acostem al català –que no vulguem ser-ne una rèplica sinó una modalitat complementària, com deia Bofill i Mates–, que eliminem els castellanismes i que recolzem la nostra llengua en el valencià del segle XV (Saragossà, 1997, 78-9). Tot açò ho deia perquè ell pensava que si s'actuava ací com allà arribaríem al bon camí, que és “el que porta a una identificació del valencià literari i del català literari en tot allò en què les dues variants valenciana i catalana no són verament incompatibles. Ara bé: les incompatibilitats entre aquestes dues variants de la nostra llengua comuna es redueixen gairebé a les morfològiques. No us cal, doncs –a part de l'enriquiment i redreçament del lèxic i de la sintaxi amb les aportacions dels parlars actuals– sinó proedir a una selecció ben feta de les formes valencianes vivents, anàloga a la que hem fet a Catalunya amb les formes catalanes” (Saragossà, 2000, 132).

Fabra devia saber que el seu ideal: “fer del català modern la llengua que s'hauria produït per simple evolució sense el col·lapse de la decadència” (Saragossà, 1997, 63) era difícil d'aconseguir perquè en el redreçament i normativització d'una llengua no es pot bandejar un període de tres segles, el de la Decadència, perquè la llengua està sempre en acció de creativitat, i per tant en una època de separació entre dialectes, cadascun creà particularitats lingüístiques que després són difícils de bandejar. Per això, remarca que cadascun ha de fer el seu camí.

c) Per la poca coneixença que es tenia a l'època del valencià, juntament als complexos que es tenien d'ell: que era el més castellanitzat (Coromines i la major part dels catalans encara ho creuen), fet que encara que és veritat no es pot solucionar eliminant tots els mots sospitosos perquè s'aconsegueix un parlar descolorit i inidentificable, sinó sent realistes i acceptant els mots creats en la Decadència, de la mateixa manera que Catalunya ha acceptat els mots documentats i creats a partir del segle XVIII.

I també per la falta d'interlocutors valencians¹¹ a diferència de

¹¹ Giner (text citat en la nota 6) informava a Coromines que pensava que Fabra no confiava molt en els valencians, perquè “que jo sàpia Fabra estigué 3 vegades a València. En la 1ª era als darrers temps de Llorente. Jo sé qui era Llorente als seus darrers anys: conèixer Llorente a començament de segle seria una decepció molt gran. Fabra em contava que Llorente li presentà la seua muller en castellà. El concepte de Fabra sobre

les Balears,¹² on tenia a Alcover, a pesar de tot, Aguiló i bons escriptors.

d) Per la seua demanda perquè els literats proven els vocables i els eleven a categoria literària: "segurament algú no trobarà bé que no sigui inclòs en el Diccionari General tal o tal mot peculiar de la seva contrada; però que pensi que si aquest mot ha de figurar un dia en el diccionari general de la llengua literària, ha d'ésser perquè un escriptor d'aquella contrada l'elevi, ell que el coneix bé, a la categoria de mot literari. Altrament, ens exposaríem a carregar el lèxic literari de mots que, mal apresos per la gent, més aviat entrebancarien l'obra de depuració i fixació de la llengua escrita" (DGLC, VII). I València a la seua època no posseïa bons escriptors, i el valencià es cultivava poc i mal, excepte els sainetistes que sí que usaven un lèxic ric, però que com no era considerat de prestigi pels felibristes no era pres en consideració pels catalans.

e) Per l'abast del DGLC que era fer un diccionari d'urgència, un canemàs del futur diccionari normatiu: "solament que, ara, no era qüestió d'aprofitar-los extraient-ne citacions textuais, com tampoc d'incloure en el vocabulari tots els mots inventariats arcaics o dialectals" (DGLC, VI).

CRITERIS SEGUITS EN L'ACCEPTACIÓ DELS LEMES DEL DGLC

Amb les idees i els objectius exposats, i després de l'anàlisi del diccionari, crec que els criteris que Fabra va manejar per acceptar un mot valencià en el seu canemàs de diccionari van ser els següents:

València i els valencians deuen ésser deprimint i en efecte se'n formà un jui pejoratiu que influí gairebé tota la vida en ell: vingué després de la Solidaritat, tractà el Llorente dels darrers anys, i troba una València hostil a Catalunya, uns ratpenatistes al moment de la màxima devallada, en fi per a no voler saber mai res d'aquella genteta.../ Fabra no va veure gaires coses i veié totes les coses dolentes. Comprenc que se'n portés una mala impressió. La 2ª vegada fou acompanyant Bofill i Mates a uns Jocs Florals de lo Rat Penat on Bofill fou mantenidor. Era en temps de la Dictadura, temps dolent! Segurament la gent del Rat Penat de llavors no li féu cas com si fos un no-ningú. La impressió degué ser molt dolenta. La 3ª fou en temps de la República: és l'única bona i Fabra canviaria alguna idea, nasqué alguna esperança... però el Fabra que va de 1900 a 1934 no era el de la 3ª visita, sinó el de la 1^a i 2^a.

¹² Miralles (61), arreplega les paraules de Fabra de 1925 sobre el Diccionari Aguiló: "Admira, senyors, que un sol home pogués fer una replega tan formidable; no passà un text català per els seves mans que ell no en fes un despull complet, i en els seves excursions per Catalunya, València i les Balears fou igualment amatent a recollir de boca del poble tots els mots ignorats del llenguatge ciutadà".

a) Documentació a l'Edat Mitjana.

<i>caduf</i> (Tirant)	<i>fona</i> (Corella)
<i>dacsa</i> (Tirant)	<i>rabosa</i> (Spill)
<i>després-demà</i> (Esteve)	<i>ramaç</i> (Villena)
<i>dula 'ramat'</i> (Roig)	<i>rascar</i> (March)
<i>enconar</i> (Tirant)	<i>taboll</i> (Jardinet Orats)
<i>entropessar</i> (Corella)	<i>tramús</i> (Esteve)

És el més important per a ell, encara que no sempre ho compleix, com en *alendar*, *bellota*, *fardatxo*, *foia*, *robo*, *çapo*, que no introdueix, segurament perquè els consideraria castellanismes. Però en canvi, hi entra *gaiato*.

b) Enregistrament en valencià i en altres zones del català:

<i>agranar</i> (Tort,	<i>jopetí</i> (Tort)
<i>albada</i> (Lleida)	<i>marfanta</i> (Tort)
<i>calbot</i> (Lleida)	<i>safa</i> (Ulldecona, Eiv)
<i>carrasca</i> (Calaceit)	<i>saurí</i> (Eiv)
<i>esduir</i> (Tort)	<i>verderol</i> (Eiv)
<i>estalzim</i> (Tort)	<i>xop</i> (Boí)

c) Usat també per algun escriptor de les Balears o el Principat, o arrellegat en algun diccionari antic important:

corbella (Pou)
oratge (Jocs Florals)
rent (Pou)

d) Bandeig quasi sistemàtic dels mots només documentats a València, com ja hem assenyalat, i dins d'aquest bandejament s'ha de destacar la prioritització quasi sistemàtica per les variants orientals i l'eliminació, per tant, de variants formals valencianes diferents a les catalanes i d'accepcions específiques, encara que es documentaren a l'Edat Mitjana:

junch (XV)
llibrell (Tirant)
matalaf (Eivis) ¹³

¹³ Altres llibres i fonts consultades són:

ALCOVER, A. Mª-MOLL, Francesc de B, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, 1962-

e) Poats del Diccionari Aguiló, com *mareny*.

CONCLUSIONS

a) Amb la manera de treballar de Fabra, una gran part del lèxic col·loquial particular valencià, fins i tot part del vocabulari bàsic, és absent del DGLC. Això no haguera estat greu si tots els valencians, seguint els nostres estudiosos, ens haguérem llançat a suplir i completar de manera sistemàtica i definitiva estes mancances partint del lèxic col·loquial, en lloc d'usar el diccionari com els manaments de la llei de Déu i una consciència de rebuig al col·loquial nostre. Actualment s'està corregint esta visió de la llengua.

b) Fabra va tindre la possibilitat d'introduir una gran part dels mots –vocables, variants formals, accepcions, locucions– que ara l'IEC ha fet entrar en el DIEC, i molts més si haguera tingut la intenció d'integrar tots els dialectes de manera composicional en el DGLC, però només pretenia recollir el vocabulari oriental i l'avalat pels clàssics i el de tradició literària. Per això el valencià va quedar més mal parat que el baleàric, perquè mancava d'escriptors i d'interlocutors amb Fabra. L'anàlisi dels diccionaris Labèrnia i Bellvitges, i especialment l'Aguiló i el contrast amb el DCVB, ens mostra una part del lèxic valencià absent del Fabra.

c) Com ocorre en morfologia i en sintaxi, la base de la normativa actual que és l'obra de Fabra presenta grans absències i mancances. En lèxic, s'ha començat a suplir amb el DIEC –i un poc amb la GDLC–, on s'han introduït més de 600 mots nous. Per tant, per a millorar açò o s'ha de fer un diccionari de nova planta com demanava Colon on tot el català siga considerat de la mateixa categoria –i una gramàtica–, o

CASANOVA, E. "La faceta lexicogràfica del pare Fullana", en *BSCC*, 67, 1989, 415-41.

CASANOVA, E. "Una obreta inèdita de Manuel Sanchis Guarner de 1949: una llista de variants valencianes al diccionari Fabra de 1932", en *Almaig*, XII, 1996, 97-101.

Diccionari valencià, Generalitat Valenciana-IEFV-Bromera, València, 1995.

FABRA, P. *Diccionari general de la Llengua Catalana*, Catalònia, Barcelona, 1932.

FERRANDO, A., "La proposta de Josep Giner de modificar algunes entrades del Diccionari Fabra (1949): una mostra de la seua col·laboració amb Sanchis Guarner", en *Alba*, 12, 1997, 151-55.

IEC, *Diccionari de la Llengua Catalana*, IEC, Barcelona, 1995.

IEC, *Documents de la secció filològica*, II, Barcelona, 1992.

LAMUELA, Xavier-Murgades, Josep, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Quaderns Crema, Barcelona, 1984.

LOPEZ DEL CASTILLO, Lluís, *Diccionari complementari del català normatiu*, ed 62, 1998.

MARTÍ, Joaquim, "El Diccionari General de Ferrer Pastor", en *Saó*, gener 1998, 25-28.

REIG, Eugeni S., *Valencià en perill d'extinció*, València, 1999.

almenys integrar el màxim lèxic regional possible, seguint els mateixos principis de Fabra, hui seguits per l'IEC. I això s'aconseguirà eliminant el recel als suposats castellanismes del valencià, i eliminant el criteri de l'IEC sobre mots d'àmbit general o restringit: "com a norma hem considerat propi de l'àmbit general qualsevol tret lingüístic vigent almenys en dos dels cinc dialectes territorials, això és, septentrional, baleàric, central, nordoccidental i valencià. Rarament un fenomen exclusiu del dialecte central és considerat propi de l'àmbit general atenent al pes demogràfic i cultural d'aquest dialecte" (IEC, *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, I, Barcelona, 1990, p.11). Aquest tractament paritari davant del lèxic de tot el territori no lleva la possibilitat o conveniència que el diccionari tinga totes les marques d'ús que es puguen considerar adients per al bon ús i aprenentatge dels parlants de tot el territori lingüístic.

EMILI CASANOVA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA